

Nr 176.

Av herr **Lindhagen m. fl.**, om skrivelse till *Kungl. Maj:t* i fråga om införande av ett världsspråk.

I föregående motioner har erinrats om ett par huvuduppgifter för *den svenska utrikespolitikens framträdande för fredsfrågans lösning*: en nordisk avrustningsallians och hävdandet av nationaliteternas rätt. En annan sådan uppgift är en intresserad medverkan för *genomförandet av ett världsspråk*.

Det ligger nämligen i öppen dag, vilken väldig och oeftergivlig gärning för fred och kultur det vore, om, såsom det blifvit uttryckt, andarna inom folken kunde sammanföras till ett omedelbart utbyte av tankar och erfarenheter och sammanträffanden för överläggningar. Kravet på ett världsspråk är grundat i nödvändigheterna. Med rätta har en av nutidens största språkvetenskapsmän, professor Hugo Schuchardt, redan 1888 uttalat såsom sin mening att »ett världsspråk är kronan på våra internationella inrättningar».

Länge har tillståndet med de många språkfamiljerna varit olidligt. Men det måste bli allt värre. Det är nämligen blott en tidsfråga, när det stora ryska folkets språk och därefter eller kanske samtidigt även de stora asiatiska folkens tungomål skola göra sin rätt gällande. Därtill kommer det ofantliga antalet smärre språk och dialekter, vilka också vilja och måste vara med i den allmänna samfärdseln mellan folken. Den babyloniska förbistringens blir sålunda allt mer ohjälplig.

Frånsett de många språkfamiljerna, föreligger också ogörligheten för den stora massan människor att kunna få tillfälle att lära sig ett eller

flera levande språk utöver modersmålet. För alla de många, som söka tillägna sig någon språkkunskap och framdeles allt mer måste göra det, skulle vinnas en oerhörd arbetsbesparing, om de jämte modersmålet endast behövde inhämta ett lättlärt mellanfolkligt språk.

Redan har världen kommit så långt, att konsten att tala utan språk med tecken blivit internationell, i vissa fall även efter officiell överenskommelse. Siffertecknen äro sålunda till det mesta gemensamma, notskriften likaså. Det optiska och akustiska signalväsendet inom sjöfarten är internationellt o. s. v. Hit kan även hänföras en sådan sak som metersystemet, vilket segerrikt genomfört gemensamma beteckningar för mått, mål och vikt. Återstår då konsten att tala på ett för alla gemensamt och begripligt tungomål. Detta är det viktigaste framsteget.

Att erhålla ett världsspråk, som inläres i alla länders skolor och begagnas vid mellanfolkliga meningsutbyten, är således en aktualitet om någon. Det är ett stort behov, som länge förelegat och allt mer gör sig gällande. Man kan aldrig säga att frågan är för tidigt väckt, utan den är en sak, som tiden pålägger oss att lösa. Dess upptagande bland de nutida politiska frågorna är i eminent mening realpolitik, och i all synnerhet fredspolitik. Vetenskapen, tekniken och handeln behöva världsspråket, demokratien i sin oavslåtliga frammarsch behöver det, alla behöva det.

Såsom vanligen plägar ske ha även här de enskilda initiativen fått vara föregångare för det till handling trögare officiella ingripandet.

För vetenskap och diplomati har sålunda efter tyst överenskommelse ett visst språk använts såsom världsspråk, såsom latinet på sin tid långt efter att det upphört att talas av folket samt sedermera franskan. Nu äro emellertid dessa överenskommelser brutna av förhållandena och nya anspråk på en demokratisk språkreform träda fram. Man synes då till en början kommit på det klara med, att ett nu eller fordom levande språk är omöjligt att få upphöjt till världsspråk på grund av såväl rivaliteten mellan de olika språken som ock deras invecklade och svårlärda byggnad. Man invänder ofta mot ett konstgjort språk, att det icke kan på samma sätt som de levande språken giva uttryck för ett folks innersta tanke och känsloliv samt alltid måste komma att sakna modersmålets rika och skiftande uttrycksmedel. Härpå kan svaras, att för de allra flesta människor endast modersmålet kommer att bli ett levande språk. Främmande språk komma

vid inlärandet alltid att framstå såsom konstgjorda. Det är väl då rimligare, att de flesta människor vid detta inlärande av för dem främmande former och uttryckssätt få tillfälle att inlära ett språk, som är enkelt och lätt tillägnat, samt blir en hjälpreda ej blott för några få på en liten del av jordklotet, utan för alla överallt. Den som har behov, tillfälle och fallenhet står det alltid fritt att vid sidan av modersmålet och världsspråket lära sig vilka levande språk han vill. Med tiden blir nog även ett konstgjort världsspråk mäktigt att uttrycka vilka tankar och känslor som helst. Det blir med andra ord även det »levande», ja kännare säga, att de senast konstruerade språken redan äro det.

Bemödandena ha därför inriktat sig på att åstadkomma ett konstgjort språk. Första kända försöken härleda sig från början av 1600-talet och sedan dess intill 1887 lära enligt en uppgift 42 olika system sett dagen men åter övergivits. Upphovsmännen voro i början filosofer, såsom Cartesius, Pascal och Leibnitz. Det mest kända av dessa språk var volapük, vilket, framlagt år 1879 av Schleier, till en början vann stor framgång.

År 1887 kom emellertid doktor Zamenhof med ett nytt system, kallat esperanto, vilket synes ha lyckats bäst. Det har fått talrika anhängare i hela världen samt redan införts som obligatoriskt eller valfritt ämne uti skolorna mångenstädes både i Europa och Amerika. Esperantolitteraturen har på olika områden vuxit ut betydligt och mer än ett hundratal tidningar lära utkomma för närvarande på detta språk.

År 1900 vid Parisutställningen tillsattes på initiativ från vetenskapligt håll en delegation för åstadkommandet av ett »internationellt hjälpspråk». Med utgång från detta initiativ har åtskilligt arbete ägt rum för sakens främjande och har därvid de med den sysselsatta för sin del kommit till det resultat att ett på esperanto grundat men åtskilligt förändrat konstspråk, numera benämnt ido, skulle vara det bästa. Slutligen har 1911 på initiativ från intresserade bildats en särskild förening i Bern, som, enligt uppgift neutral i fråga om system, skall föra världsspråket vidare framåt, särskilt genom upprättande av en världsspråksbyrå med uppgift att söka skapa en officiell världsspråksförening mellan staterna.

Ett särskilt nytt språkssystem, som anses äga vissa fördelar, är »universal» utarbetat av dr H. Molenaar.

Det är uppenbart, att målet ej kan uppnås utan en officiell överens-

kommelse mellan staterna om ett visst system, som därefter kan med tillförsikt rekommenderas till inlärande av den enskilde och i den officiella undervisningen. Systemet måste utväljas efter vänligt samråd med alla de enskilda sammanslutningar, som arbeta för denna sak, och för vår del ha vi icke någon som helst förutfattad mening om vare sig esperanto eller dess avläggare ido eller något annat. Det får vidare ej förglömmas, att också ett världsspråk måste såsom varje inrättning vara underkastat utvecklingens lagar. Det måste självt vara levande, om det skall kunna tjäna livet. Följaktligen bör tillkomma en internationell institution, som blir språkets väktare, vårdare och ansare.

Emellertid bör det härmed ej vara uteslutet, att överbägandet även må omfatta möjligheten och lämpligheten av ett nu talat folkspråks lämplighet som världsspråk.

Att påminnelse om denna sak kommer från skandinavisk sida kan icke vara annat än tillbörligt. De små nationerna ha i detta fall liksom i den nya världspolitiken i allmänhet en naturlig kallelse att gå i spetsen för tankarne. I synnerhet blir med växande samfärdsel och demokratisering ställningen allt olidigare för skandinaverna, vilka ej ha ett av de tre nuvarande s. k. stora språken till modersmål.

Alltid skall i mitt minne livligt bevaras en episod från den internationella socialistiska kongressen i Köpenhamn år 1910. Mer än 1,000 ombud voro församlade och de tre stora språkfamiljerna tyskan, franskan och engelskan dominerade fullständigt. De tyska, franska och engelska deltagarna voro jämte ombud från andra främmande nationaliteter placerade nere i den stora salen och varje anförande på ettdera språket tolkades sedan på de båda andra, men också endast på dessa. På läktaren sutto de talrika representanterna för skandinaverna, till största delen oförmögna att följa med debatterna och än mer att göra sina betydande erfarenheter gällande i överläggningen. Vid själva avslutningen inträffade emellertid att bland de många tacksägelseorna till de danska vårdarna fingo utom ordningen komma fram några ord även på ett skandinaviskt språk, i detta fall svenska. Skandinaverna, som för första gången kände sig hemma, reste sig ofrivilligt och applåderade oavlatligt, våldsamt, närmast som ett uttryck, föreföll det, för ett inre behov att giva tillkänna sin existens. Och för första gången blev det alldeles tyst bland de ganska bullrande skarorna nere i salen, dödstystnad uppstod

därnere. Man blickade förundrat och andäktigt på samma gång mot de stormande läktarna. Språkfamiljernas överklass hade upptäckt underklassen däruppe, ett nytt folk.

En sådan tilldragelse talar för sig själv. Ett tidevarv, som vill lyfta de djupa ledens livsvillkor till ett högre plan och samla dem till en fredlig samverkan oberoende av landgränser har i världsspråkets förverkligande en uppgift, som väntar på densamma.

Denna allmänna innebörd av världsspråksfrågan kan belysas med en mångfald praktiska exempel.

I en tysk tidskrift undersöktes för en tid sedan möjligheterna för en europeisk tullunion som ett resultat av världskriget. Författaren kom till det resultatet, att tanken på ett sådant tullförbund icke står på historiens dagordning. Bland svårigheterna uppräknas även åstadkommandet av det för en tullunion nödvändiga tullparlamentet med ombud från alla olika stater. Ett parlament, där det gäller att göra sig förstådd och icke blott att hålla monologer, kan förhandla på högst två språk, menade författaren. Detta skulle representanterna från stater med andra språk icke finna sig uti för att ej nu tala om att ombudskap i en sådan församling skulle ännu mindre än nu kunna bestämmas efter sakkunskapen och förmågan utan bliva privilegium för händelsevis språkkunniga personer inom de länder, vilkas språk ej bleve representerat. För att kunna sammanhålla världssamhället om en gemensam politik fordras det nödvändigtvis en världsregering och ett världsparlament, om man nu vill behålla dessa benämningar från bestående institutioner, vilka i så mycket måste omskapas till sinnelag och arbetsmetoder för att kunna på ett fruktbarare sätt än under gångna tider fylla sina uppgifter. Och för en världsregering och ett världsparlament i god bemärkelse kräves ett världsspråk.

Ett annat talande exempel kan hämtas från skolfrågan. Undervisningen kommer nu allt mer fram till svårigheter, som synas olösliga. De oavlätliga kraven på ökat vetande belastar lärjungarna och detta redan vid späda år på det mest onaturliga sätt och lämnar dem knappast tid för något annat än att oavlättligt anstränga sig att magasinera denna överbelastning i sina stackars hjärnor. Följden blir att det viktigaste av allt måste allt mer försummas. Den kroppsliga hygien och utdanningen, lika viktig som det intellektuella vetandet, samt själsutdanningen, uttryckt i etiska grundsatser och goda föresatser, komma till korta fullständigt i denna upp-

fostran. Det måste komma någon stor förändring i detta. Världsspråket såsom en godtagen gemensam angelägenhet för alla folk skulle rensa bort en myckenhet överarbete i skolkurserna och giva rum även där för bättre tider. Man borde kunna förstå, att endast genom dylika rationella reformer skapas realiteter, som betyda något i historien.

Det är också i den starka förnimmelsen av detta som de enskilda strävandena för denna sak överallt i världen allt mera enträget göra sig gällande. Världsspråksföreningarna utveckla en allt livligare verksamhet så långt deras förmåga räcker. Man har nu också börjat våga sig på att knacka försiktigt här och var på de officiella dörrarna, som längst äro slutna för människornas trängtan. I Sverige står denna verksamhet mångenstädes under kraftig insiktsfull ledning. Såsom exempel på det vaknande intresset må ock åberopas 1911 års svenska arbetarekongress' uttalande för saken samt framför allt de många uttalanden från svenska vetenskapsmän, som fogats vid 1912 års riksdagsmotion i frågan samt åberopats av andra kammarens femte tillfälliga utskott i dess över motionen avgivna betänkande. Ett betydelsefullt dokument är jämväl den nyligen till P. Ahlbergs 50-årsdag utgivna festskriften, innehållande uttalanden av personer inom vitt skilda verksamhetsområden till förmån för denna sak.

Frågan har som bekant också varit före i andra kammaren åren 1911 och 1912 och naturligtvis fallit. Den vann dock år 1911 ett oväntat understöd i kammaren för att vara första gången den förekom. Ett bifall till en framställning i saken föll med 79 röster mot 114 och vid det slutliga avgörandet avgåvos 91 röster mot 105 för ett ogillande av utskottets något snävt hållna motivering. De nuvarande tilldragelserna visa mer än någonsin varthän det måste gå och nya röster förnimmas därför också mångenstädes i världen med påminnelser om världsspråksfrågans stora betydelse.

Det är dock ganska betecknande, att när förespråkare för saken som sagt försökt nalkas det officiella samhället med sina böner, tvangs man genast till opportunism efter de många föredömena för dagen. Man ändrade om namnet »världsspråket» och förklarade ivrigt, att det endast var frågan om ett »internationellt hjälpspråk». De mäktige i världen skulle med andra ord icke behöva frukta, att det var frågan om att stöta sig med gamla fördomar eller att göra en sak riktigt ordentligt och bra. Erfarenheterna böra emellertid hava lärt världen, att den bästa politiken är att icke krusa

och förödmjuka sig för makten samt att ingen god sak främjes till sitt verkliga väsen genom att förnekas i sitt majestät inför dess belackare och vederdelomän. Världsspråket, när det kommer en gång såsom en över-
svallande verklighet, blir icke något hjälpspråk utan ett tungomål, höjt
över alla andra.

*

Folkens öden äro liksom alla yttringar av livet en avspegling av naturens lagar, som danat detsamma. Ett träd lägger årsring till årsring. Varje sådan bildning är skapelsen av ett tåligt samarbete mellan vår, sommar och höst. Sedan komma lövens avfallande, vinterdvalan och så till sist ett nytt språng i utvecklingen, de sjudande krafterna, som med våldsamt iver börja om igen från början. Det långsamma danandet av en ny årsring begynner.

Sedan det senaste världskriget 1814 avslutades, har ett sekel gått fram över världen och lagt ett nytt skede till världshistoriens växt. Detta skedes blomstring har avslutats, och dödens ande susar nu genom dess avlödade krona. Vad böra vi under sådana förhållanden samla oss om? Skola vi klänga oss kvar vid spillrorna och söka drunknande ännu leva ett skenliv i den gamla förbrukade tankevärlden? Nej, säkerligen icke, enligt min uppfattning. Nu är tiden inne för de nya sprången i utvecklingen till ett nytt framåtskridande bortom den redan tillryggalagda vägsträckan.

Må vi ej därvid ensidigt bryta staven allenast över det förflutna seklet. Även detta kommer att lämna efter sig sitt bidrag till vidgande och stärkande av mänsklighetens stora stamträd. Dess tekniska och ekonomiska uppsving har gjort epok för alla tider. Men även rättstankarna, vilka seklets officiella institutioner förbisett, ringaktat eller bekämpat, hava blivit sådda i det tysta och ingalunda förgäves på de nyplöjda markerna.

Låtom oss emellertid nu mer än någonsin förstå, att även samhällets stora åker ej kan bära någon god näring utan att vi rycka upp med rötterna ogräset, som snärjer rättstankarna. Låtom oss erkänna och göra gällande omsider, att folkförbrödringen ej kan skjuta växt utan att vi bortrensa vad som hindrar densamma och således i all synnerhet svårigheterna för folkens djupa led i alla länder att känna med varandra, förstå varandra samt gå till förnuftig gemensam handling.

Det förhåller sig som sagt oåterkalleligen så, att genomförandet av ett världsspråk, som inläres i alla länders skolor, är fulländningen på freds-

verket. Låtom oss omfatta denna omskapande sanning och just nu taga ett stolt språng över till densamma.

När alla nationaliteter kunna förhandla med varandra, när världsspråket har gjort sin triumferande gärning, när alla på detta sätt komma varandra närmare, då först få människorna luft under vingarna, då blir hela världen allas stora gemensamma fädernesland och de särskilda länderna varje nationalitets eget älskade fädernesland.

Det hemställas alltså,

att riksdagen villa anhålla om Kungl. Maj:ts övervägande på vad sätt i sammanhang med den kommande uppgörelsen efter världskriget eller eljest initiativ må kunna tagas från svensk sida för åstadkommande av officiell internationell överenskommelse om införandet av ett världsspråk.

Stockholm den 5 februari 1915.

Carl Lindhagen. Ernst A. Hage. Oskar Kloo. Z. Höglund.
